

Warszawa, dn. 10.11.2024 r.

dr hab. Jacek Hamela, prof. UŚ
Wydział Sztuki i Nauk o Edukacji
Instytut Sztuk Muzycznych
Szkoła Filmowa im. Krzysztofa Kieślowskiego
Uniwersytet Śląski
w Katowicach

RECENZJA

pracy doktorskiej mgr **Bartłomieja Woźniaka** pt.

“Przestrzeń muzyki - muzyka przestrzeni: zagadnienia kreowania muzyki immersyjnej do spektaklu *Anioły w Ameryce*”

Recenzja sporządzona na zlecenie Rady Dyscypliny Artystycznej
Uniwersytetu Muzycznego Fryderyka Chopina w Warszawie

Niech początkiem niniejszej recenzji będzie ustalenie jej punktu wyjścia, w nieco prowokacyjnie brzmiącym twierdzeniu, iż nie tylko prapoczątkiem wszystkiego był chaos, ale że elementy owego pierwotnego nieuporządkowania towarzyszą nam nieustannie i zawsze, zaś podejmowane zmagania określane mianem ewolucji stanowią ciąg bitew w tej mierze mniej lub bardziej zwyczajnych. Są też i przegrane. Przyjąć zatem można, iż wciąż zmagamy się z chaosem, próbując lepiej poznać, przeanalizować, uporządkować i sklasyfikować to, co postrzegamy jako rzeczywistość, i co najważniejsze - wytworzyć nowe jej elementy. Tak sformułowane twierdzenie kryje zatem w sobie jedynie pozory prowokacji, bowiem stanowi element współczesnych dociekań w obszarze kosmologii, filozofii, psychoedukacji, psychoterapii i wielu innych. Gdzie jednak jego związek z dziedziną sztuk muzycznych i jak miałoby się to odnosić do pracy doktorskiej mgr Bartłomieja Woźniaka? Pisząc wprost, kompozycja muzyczna i reżyseria dźwięku jako procesy twórcze można interpretować jako te, które dotyczą przywoływaniu z “nieobecności” do rzeczywistości dźwięków i nadawania im określonego porządku - rytmicznego, wzajemnych relacji czasowych, walorów intonacyjnych, barwowych i przestrzennych. Elementów takich w pracy artystycznej Doktoranta jest wiele i postaram się pokrótce wskazać te (w moim odczuciu) najbardziej istotne.

Dzieło artystyczne

Dzieło artystyczne pracy doktorskiej Pana Bartłomieja Woźniaka, zatytułowane “Suita na czterech muzyków i wiele głośników” do spektaklu teatralnego pt. “Anioły w Ameryce” Tony’ego Kushnera to rezultat działań twórczych Doktoranta, realizowanych na kilku płaszczyznach.

Pierwsza, ta najbardziej oczywista, związana jest z aktem **kompozycji dzieła muzycznego** jako takiego - z procesem jak najbardziej autorskim i twórczym, pojmowanym w sposób tradycyjny, gdzie autor podejmując decyzje zasadnicze dla struktury formalnej dzieła i jego muzycznego wyrazu oraz wymowy, podejmuje decyzje fundamentalne dla instrumentacji, aranżacji, przebiegu dynamicznego, melodycznego, rytmicznego i kształtu barwowego wszystkich elementów kompozycji jako dzieła spójnego w formie oraz wyrazie. Intencje te będą miały swoją reprezentację w zapisie partytury i zostaną przekazane instrumentalistom, muzykom i wykonawcom poszczególnych partii oraz sekwencji kompozycji Bartłomieja Woźniaka.

Druga płaszczyzna działań Doktoranta to **reżyseria nagrań** w aspekcie fonograficznym całości przedstawionego dzieła artystycznego. Działanie to rozumiane jako proces twórczy, gdzie autorska interpretacja partytury i intencji kompozytora jest zawsze (a więc i tym przypadku) związana z indywidualnym w stylu i charakterze kształtowaniem barw, przestrzeni i dynamiki w nagraniu kompozycji. To w tej właśnie płaszczyźnie realizować się będzie **przestrzeń wewnętrzna dzieła muzycznego**, na jaką wskazuje Doktorant.

W przedstawionym dziele artystycznym Doktorant nie poprzestaje na utworzeniu struktury wewnętrznych relacji przestrzennych oddanych w sztuce reżyserii fonograficznej nagrania, rozpinając wobec odbiorcy przestrzeń trzecią swoich poczynań twórczych. Jest to przestrzeń dźwiękowego odsłuchu wielokanałowego, w której każdy element kompozytorskiego kodu indywidualnych intencji twórczych poddany jest wielokierunkowej, sferycznej kreacji mającej w immersyjny sposób oddziaływać na odbiorcę oraz aktorów. W taki właśnie sposób realizują się artystyczne postulaty **przestrzeni zewnętrznej dzieła muzycznego**.

Kompozycja zaprojektowana dla odtworzeń w oparciu o immersyjny, wielokanałowy system emisji dźwięku umieszczony w przestrzeni teatralnej charakteryzuje się unikalną estetyką dzięki niezwykle starannemu rozporządzeniu delikatną materią dźwiękową. Twórca nie ogranicza się do rozwiązań tonalnych: atonalność, aleatoryka i złożona różnorodność źródeł dźwięku wybrzmiewa w strukturach melodycznych i harmonicznym w sposób charakteryzujący się wyrafinowanym smakiem. Szlachetność i wyszukana jakość brzmień, dynamika, wieloplanowość i odważne, świadome wykorzystywanie ciszy i półtonów jest świadectwem wysokiej jakości tak kompozycji jak i jej realizacji - reżyserii dźwięku. W immersyjnym dziele Bartłomieja Woźniaka dobitnie, dosłownie i w przenośni wybrzmiewa idea wieloplanowej wewnętrznej i zewnętrznej przestrzeni muzycznej, wizji twórczej realizującej wielowymiarową i wielopłaszczyznową scenografię dzieła muzycznego. W moim odczuciu w tak zrealizowanej artystycznie i technologicznie kompozycji jej autor, reżyser dźwięku oraz reżyser wewnętrznych i zewnętrznych przestrzeni muzycznych uzyskuje status pełnoprawnego współtwórcy dzieła teatralnego wnosząc w jej wymowę walory zupełnie unikalne. I w tym miejscu pozwolę sobie na przywołanie refleksji z początku mojej recenzji a dotyczącej chaosu: Doktorant Bartłomiej Woźniak, jako autor, kompozytor, reżyser dźwięku oraz wewnętrznej i zewnętrznej przestrzeni muzycznej dzieła muzycznego pt. "Suita na czterech muzyków i wiele głośników" daje dowód pełnej kompetencji w kreacji spełniającej najwyższe normy estetyczne warstwy dźwiękowej. Umiejętność zrealizowania wizji tak pełnej i wielopłaszczyznowej z zachowaniem w troski o każdy jej wymiar, jest rzeczą ogromnie rzadką. Bartłomiej Woźniak w zaprezentowanej pracy artystycznej daje wyraz pełnego zwycięstwa nad jakimkolwiek nieuporządkowaniem i chaosem, tworząc wielopłaszczyznową mozaikę dźwiękowych barw, brzmień, harmonii, odnajdując dla każdej z nich właściwe miejsce w sferycznej przestrzeni odsłuchowej.

Pisemna eksplikacja

Pisemna eksplikacja mgr. Bartłomieja Woźniaka na przestrzeni 120 stron i treści zawierającej się w trzech rozdziałach oraz jedenastu podrozdziałach, w sposób jasny i czytelny objaśnia podstawowe i zaawansowane zagadnienia związane z procesem kreacji muzyki immersyjnej. Uwagę zwraca czytelność i klarowność prezentowanych treści.

Praca doktorska mgr. Bartłomieja Woźniaka to złożona, niemniej przejrzysta analiza funkcji i roli przestrzeni w muzyce oraz możliwości ich zastosowania w teatrze. Szczególnie istotne wydaje się zaznaczenie wpływu rozwoju immersyjnych technologii dźwięku takich jak Dolby Atmos na słuchową i emocjonalną percepcję przestrzeni po stronie audytorium, stając się dodatkowym, integralnym elementem spektaklu teatralnego.

Praca składa się z trzech zasadniczych części, z których każda stanowi osobną, ale jednocześnie wzajemnie dopełniającą się analizę tematu. Bartłomiej Woźniak konsekwentnie prowadzi czytelnika od teorii przestrzeni dźwiękowej, poprzez jej historyczne uwarunkowania i techniczne możliwości, aż po praktyczne zastosowanie w spektaklu *Anioły w Ameryce*.

W pierwszej części rozprawy Doktorant analizuje zjawisko przestrzeni jako elementu kształtującego kompozycję muzyczną i wpływające na jego percepcję. Wprowadzenie pojęć i teorii akuzmatyczności, spektromorfologii oraz "słuchania zredukowanego" Pierra Schaeffera stanowi silną podstawę dla rozważań dotyczących percepcji dźwięku i jego właściwości akustycznych bez jakiegokolwiek dodatkowego wpływu potencjalnych znaczeń wizualnych i innych skojarzeń przyczynowo skutkowych. Następnie Bartłomiej Woźniak wprowadza i opisuje zjawiska przestrzeni wewnętrznej i zewnętrznej dźwięku, gdzie przestrzeń zewnętrzna obejmuje dynamikę, barwę, wzajemne relacje pomiędzy dźwiękami oraz ich znaczenie, zaś przestrzeń zewnętrzna dotyczy fizycznej obecności dźwięku w bezpośrednim otoczeniu widza i odbiory, wyływając bezpośrednio z rozmieszczenia głośników, tj. elementów systemu odsłuchowego stwarzając warunki do pełnej immersji. Niestychanie wartościowe słuszne wydaje się wnioskowanie, iż tak pojęta przestrzeń muzyczna staje się pełnoprawnym środkiem wyrazu wpisującym się jako dodatkowy element kompozycji muzycznej oraz struktury narracyjnej spektaklu teatralnego jako całości.

Druga część dysertacji doktorskiej mgr. Bartłomieja Woźniaka poświęcona jest rozwojowi koncepcji przestrzennych dotyczących zjawiska dźwięku i audytywnego dzieła sztuki w odniesieniu do kolejnych etapów rozwoju technicznego związanego z kształtowaniem przestrzeni akustycznej oraz systemów odsłuchu dźwięku. Czyniąc to w ujęciu historycznym oraz technologicznym, autor poddaje analizie zjawisko wychodząc od dźwięku monofonicznego, przez stereofonię natężeniową, syntezę pola dźwiękowego, dźwięk binauralny aż po najbardziej obecnie zaawansowaną technologię dźwięku przestrzennego Dolby Atmos. Temu ostatniemu autor poświęca najwięcej uwagi ze względu na niespotykane wcześniej możliwości Dolby Atmos w obszarze plastycznego, ogromnie przekonującego kształtowania pejzaży i scenografii dźwiękowych. Istotne w podkreślanej przez Doktoranta intensyfikacji odbioru stają się tu "wędrówki" i przemieszczania się obiektów i znaczeń dźwiękowych wokół teatralnego audytorium. Istotnie, znane już z zastosowań Dolby Atmos w kinematografii zjawiska pozwalają stwierdzić, że zaprojektowana w oparciu o ten system warstwa dźwiękowa służy intensyfikacji narracji audiowizualnej jako całości i wpisuje się ściśle w przebieg dramaturgii formy audiowizualnej.

Trzecia część pisemnej dysertacji pracy doktorskiej mgr. Bartłomieja Woźniaka poświęcona jest opisowi praktycznego zastosowania technologii dźwięku przestrzennego w twórczym procesie kompozycji i realizacji muzyki do spektaklu teatralnego pt. "Anioły w Ameryce", w którym przestrzeń dźwiękowa jawi się jako integralny element narracyjny. Przestrzeń wewnętrzna elementów muzyki wraz z przestrzenią zewnętrzną tych elementów wybrzmiewających dzięki wielopunktowemu systemowi odsłuchowemu wyposażonemu w technologię Dolby Atmos umożliwiły uzyskanie efektu pełnej immersyjności. Bardzo uzasadnione wydaje się w tym kontekście opisywanie percypowanych zjawisk jako nie tylko interesujących w harmonii bądź melodii ale także z uwagi na autonomiczne formy przestrzenne, tworzące wówczas część scenografii dzieła teatralnego włączając się w budowanie przebiegu dramaturgicznego spektaklu. Szczegółowy opis realizacji kompozycji muzycznej zawarty w tej części pracy pozwala Autorowi na precyzyjne ujęcie wpływu ustalonych pozycji głośników budujących sferę odsłuchową audytorium z wytwarzanymi relacjami przestrzennymi powstającymi wskutek ruchu obiektów dźwiękowych i wynikającymi z tego konsekwencji natury estetycznej.

W podsumowaniu pracy mgr Bartłomiej Woźniak zaznacza, że muzyka immersyjna może być pełnoprawnym środkiem wyrazu. Że jako taka poszerza granice muzyki scenicznej i zaopatrzona w np. w technologię Dolby Atmos bądź inne systemy wielokanałowej prezentacji dźwięku, mogą być wykorzystywane do tworzenia nowych form sztuk performatywnych w sposób wielozmysłowy, gdzie immersja staje się elementem fundamentalnym dla emocjonalnego i intelektualnego odbioru scenicznego dzieła sztuki.

Konstatując, praca doktorska Bartłomieja Woźniaka to inspirujące studium nad zastosowaniem muzyki immersyjnej w sztuce teatralnej, które z pewnością przyczyni się do dalszego rozwoju tej dziedziny. Doktorant nie tylko dokumentuje swój własny proces twórczy, lecz także otwiera nowe perspektywy dla przyszłych twórców, którzy pragną połączyć muzykę, technologię i przestrzeń w harmonijną i spójną całość.

Pragnę wyrazić przekonanie, że przedstawiona praca doktorska mgr. Bartłomieja Woźniaka, składająca się z dzieła artystycznego i pisemnej dysertacji pt. "Przestrzeń muzyki - muzyka przestrzeni: zagadnienia kreowania muzyki immersyjnej do spektaklu Anioły w Ameryce" stanowi oryginalne, twórcze, autorskie i indywidualne rozwiązanie problemu artystycznego. Kandydat wykazał się gruntowną wiedzą teoretyczną, świadomością technologiczną w obszarze przedmiotowych zagadnień, a także umiejętnościami w prowadzeniu samodzielnej działalności artystycznej i naukowej.

Stwierdzam zatem jednoznacznie, że praca doktorska mgr Bartłomieja Woźniaka spełnia wymagania art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tj. Dz. U. z 2023 poz. 742 z późn. zm.) i popieram wnioszek o nadanie Panu mgr. Bartłomiejowi Woźniakowi stopnia doktora w dyscyplinie artystycznej sztuki muzyczne.

